

УДК 378.147:81/271

Психолого-педагогічна сутність феномена «науково-дослідницька діяльність студентів- іноземців»

Тетяна Дементьєва,

кандидат педагогічних наук, доцент,

Харківський національний університет радіоелектроніки

*Ми можемо говорити про науку, наукову думку,
їх появу серед людства — тільки тоді,
коли окрема людина почала роздумувати над
точністю знань і почала шукати шляхи
наукової істини для істини*

В. Вернадський

Підготовка студентів до науково-дослідницької діяльності є невід'ємною складовою вищої професійної освіти. Досвід роботи у вузі дає можливість говорити про те, що іноземні студенти і аспіранти не можуть скласти науковий текст, чітко викласти свої думки, сформулювати гіпотезу, проблему, обґрунтувати новизну і актуальність свого дослідження і т. ін.

Аналіз психолого-педагогічних джерел показав, що проблема науково-дослідницької діяльності студентів знайшла своє відображення в науковому доробку дослідників О.М. Микитюка, І.Є. Кузнецової, О.В. Федіної, М.О. Князян, Л.З. Тархан, Г.М. Семенової, О.О. Горшкової, Ю.О. Колонової, В.С. Свиридової, Б.Ш. Баймухамбетової та багатьох ін.

Разом з тим, проблема підготовки іноземних студентів до науково-дослідницької діяльності вивчена недостатньо, як в теоретичному аспекті, так і в методичному, що негативно позначається на стані наукової діяльності іноземних аспірантів.

Мета статті полягає у визначенні змісту поняття «науково-дослідницька діяльність іноземних студентів».

Для розкриття сутності науково-дослідницької діяльності студентів-іноземців звернімося до визначень поняття «діяльність».

В одному із сучасних філософських словників діяльність трактується як спосіб відтворення соціальних процесів, самореалізації людини, її зв'язків з навколишнім світом [19, с. 137]. В іншому філософському словнику діяльність — це міждисциплінарне поняття, що використовується переважно для характеристики способу власне людського буття і вказує на можливості і результати цілеспрямованих змін навколишнього світу людиною і змін самої людини у відповідності з її цілями, потребами і завданнями [24, с. 246]. Аналіз інших філософських довідкових джерел [5, 12, 10] свідчить, що діяльність є одним з фундаментальних понять, яке фіксує у своєму змісті акт зіткнення цілепокладальної волі суб'єкта, з одного боку, й об'єктивних закономірностей буття, з іншого. Відповідно до цього у структурі діяльності виокремлюють суб'єктну (суб'єкт, що формує ціль) й об'єктну (предмет діяльності, її знаряддя і продукт) складові. В залежності від масштабу

конкретного підходу в системі діяльності можуть також виділятися і більш дрібні елементи. Так, диференціація суб'єктної складової дозволяє виділити такі елементи, як знання суб'єктом програм діяльності, його потреби, інтереси, мотиви діяльності і т.ін. В залежності від того, як співвідносяться суб'єктна та об'єктна складові діяльності, вона може бути диференційована на різні типи, відповідно можуть бути виділені і різні варіанти перебігу діяльності [5, с.290].

Як зазначають автори «Нової філософської енциклопедії», діяльність — це специфічно людська форма активного ставлення до навколишнього світу, зміст якої складає його доцільна зміна і перетворення. Діяльність людини передбачає певне протиставлення суб'єкта і об'єкта дійсності: людина протипоставляє собі об'єкт дійсності як матеріал, який повинен отримати нову форму і властивості, перетворившись із матеріалу в продукт діяльності. Всяка діяльність включає в себе мету, засоби, результат і сам процес діяльності. Невід'ємною характеристикою діяльності є її усвідомленість [11, с.633].

Аналіз філософських довідкових джерел показав, що, незважаючи на різні формулювання даного поняття, всі визначення несуть у собі однаковий зміст, тобто діяльність — це активна взаємодія людини з навколишньою дійсністю, в ході якої людина впливає на об'єкт природи, задовольняючи таким чином свої потреби.

В словнику-довіднику з педагогіки діяльність розглядається як специфічна форма суспільно-історичного буття людей, цілеспрямоване перетворення ними природної і соціальної дійсності. Діяльність, на погляд автора словника, включає мету, мотив, способи, умови і результат. На відміну від законів природи, закони суспільства виявляються тільки через людську діяльність, яка створює нові форми і властивості дійсності, перетворює деякий вихідний матеріал в продукт. Від характеру мотивації діяльності більшою мірою залежить наполегливість її вико-

нання і тим самим успіх у досягненні мети. Мотиви та цілі діяльності залежать від суспільних умов життя людини та рівня її індивідуального розвитку [18, с.79].

У педагогічному енциклопедичному словнику діяльність — активна взаємодія з навколишньою дійсністю, в ході якої жива істота виступає як суб'єкт, цілеспрямованно впливає на об'єкт і задовольняє таким чином свої потреби [13, с.68].

У психологічних довідкових джерелах [3, 15] діяльність — це активність суб'єкта, спрямована на взаємодію з навколишнім середовищем з метою задоволення власних потреб. Генетично первинною є зовнішня, предметна діяльність, освоєння якої зумовлює появу внутрішньої, психічної діяльності. В аналізі діяльності виокремлюють два аспекти: 1) мотиваційний, коли складовими одиницями діяльності розглядають потреби, цілі, мотиви, предмет і засоби діяльності; 2) операційний, коли її елементами є дії і операції [15, с.107]. Основні елементи, які складають приблизний зміст діяльності: мотиви, що спонукають суб'єкт до діяльності, цілі — образи результатів, на досягнення яких діяльність спрямована, засоби, за допомогою яких діяльність здійснюється. У відповідності з цим в самому процесі взаємодії суб'єкта з дійсністю психологами виділяються мотивована діяльність в цілому, цілеспрямовані дії, що входять до її складу, і автоматизовані компоненти цих дій — операції, які забезпечують використання засобів та умов для досягнення необхідного результату. Як показали дослідження психологів (Леонтьєва, Рубінштейна, Смирнова, Теплова та ін.), протікання і розвиток різних психічних процесів суттєво залежать від змісту і структури діяльності, від її мотивів, цілей і засобів здійснення. Разом з тим проведені дослідження виявили, що на основі зовнішніх матеріальних дій шляхом їх послідовних змін і скорочень формуються внутрішні, ідеальні дії, що здійснюються в розумовому плані і забезпечують людині всебічну орієнтування в навколишньому світі [3, с. 122–123].

У великому тлумачному психологічному словнику діяльність — це родовий термін, застосований як синонім для позначення дійсності, руху, поведінки, розумового процесу, фізіологічних функцій і т.д. [4, с. 232].

У соціологічному енциклопедичному словнику діяльність визначається як специфічна форма відношення людини до навколишнього світу і самого себе, що виражається в доцільній зміні та перетворенні світу і людської свідомості. Типи і форми діяльності розрізняються за суб'єктом, об'єктом, функціями і цілями [20, с. 70].

тже, узагальнюючи філософські, педагогічні, психологічні та соціологічні положення стосовно сутності діяльності, можемо зробити висновки, що діяльність — це активна взаємодія людини з навколишнім світом, у відповідності до її цілей, потреб, мотивів і усвідомленості.

Виходячи з цілей даної статті, розглянемо поняття дослідницької діяльності.

А.В. Багачук вважає дослідницьку діяльність студентів як особистісну та соціально значущу діяльність, здійснювану в рамках освітнього процесу засобами пізнання у відповідності до логіки наукового пошуку, продуктом якої є суб'єктивно нові знання щодо досліджуваного об'єкта [1, с.59].

Як діяльність, що базована на науковій методології діяльності суб'єкта освітнього процесу з отримання нового, науково обґрунтованого знання, розглядає дослідницьку діяльність О.О. Горшкова [6, с.26].

Г.М. Семенова знайомиться з дослідницькою компетентністю майбутнього радіофізика. На її думку, це інтегративна якість особистості, яка характеризується динамічним поєднанням знань, умінь, навичок і способів діяльності дослідника, спрямованим на підвищення ефективності пошуку, розпізнавання, моделювання і вирішення природничо-наукових завдань в ході пошукової та творчої активності, адекватної основним видам професійної діяльності радіофізика [17, с.163].

О.В. Федіна дає визначення дослідницької компетенції майбутнього бакалавра-фізика як особливій властивості особистості, що являє собою збалансоване поєднання здатності виконувати з використанням фізичних методів різноспрямовану дослідницьку роботу і стійку мотивацію до самостійного проведення фізичних досліджень [23, с.6].

На думку С.Н. Лукашенка, дослідницька компетентність студентів — це інтегральна якість особистості, що виражається в готовності і здатності до самостійного вирішення дослідницьких і творчих завдань, володінні технологією дослідницької діяльності, визнанні цінності дослідницьких умінь і готовності їх використання у професійній діяльності [9, с.101].

В основу визначення поняття «дослідницька компетенція» усі автори кладуть базову категорію «дослідницька діяльність».

Б.Ш. Баймухамбетова під дослідницькою діяльністю магістрантів розуміє спеціально організовану діяльність з оволодіння методологією наукового пізнання і організації дослідницького пошуку, результатом якої є відповідний рівень сформованості дослідницьких знань, умінь і професійно значущих особистісних якостей, які забезпечують успішне функціонування цієї діяльності. Автор вивчила зміст магістерських освітніх програм і дійшла висновку, що поняття «дослідницька діяльність» на рівні магістратури є більш широким поняттям і являє собою синтез навчально-дослідницької діяльності та науково-дослідницької діяльності, які різняться між собою ступенем самостійності при виконанні дослідження [2, с. 1].

В.В. Прошкін вважає, що науково-дослідницька робота студентів як система методів, засобів і заходів для засвоєння студентами в процесі навчання різних етапів науково-інноваційного циклу, що включає фундаментальні й прикладні дослідження, відзначаючи, що науково-дослідницька робота студентів є одним із

найважливіших засобів ефективної підготовки фахівців через оволодіння основ професійної творчої діяльності методів, прийомів і навичок виконання науково-дослідницьких робіт, розвитку креативності, самостійності, здібності швидко орієнтуватися в соціально-економічних ситуаціях [14, с.114–115].

В.В. Тушева дає визначення науково-дослідницької культури, яку розуміє як інтелектуальний потенціал, орієнтований на пізнавальну активність, систему певних дослідницьких здібностей, без яких неможлива творча діяльність у рамках спеціальності [22, с.36].

Л.З. Тархан пропонує визначення науково-дослідницької компетентності, яку розглядає як володіння методами вивчення педагогічних явищ, фактів для вироблення нових знань про закономірності, структуру і зміст, технології навчання і виховання [21, с.203].

Ю.А. Колонова визначає науково-дослідницьку діяльність як діяльність, спрямовану на отримання нових знань, у тому числі фундаментальні наукові дослідження, прикладні наукові дослідження. Це діяльність, пов'язана з пошуком відповіді на творче дослідницьке завдання із заздалегідь невідомим рішенням [7, с.104]

І.Є. Кузнецова підкреслює, що науково-дослідницька діяльність студентів — це пошукова діяльність наукового характеру, спрямована на пояснення явищ, процесів, встановлення їх зв'язків і відносин, теоретичне та експериментальне оновлення фактів, виявлення закономірностей за допомогою наукових методів пізнання, в результаті якої суб'єктивний характер «відкриттів» може набувати певну об'єктивну значимість і новизну [8, с.75].

На думку В. С. Свіридової, науково-дослідницька робота студентів — це виконання студентами робіт дослідницького характеру, пов'язаних з науковим пошуком, проведенням досліджень, експериментів з метою перевірки гіпотез, встановлення закономірностей розвитку особистості та системи освіти в цілому [16, с. 21].

Таким чином, узагальнюючи запропоновані визначення понять «науково-дослідницька діяльність», «науково-дослідницька компетентність», «науково-дослідницька робота», можна зробити висновок, що науково-дослідницька діяльність іноземних студентів — це творча пошукова діяльність, спрямована на одержання нових знань, умінь та навичок.

Проблема підготовки іноземних студентів до науково-дослідницької діяльності є актуальною та потребує розробки теоретичних та методичних засад. Перспективою подальшого дослідження є вивчення компонентів науково-дослідницької діяльності іноземних студентів, мотиваційних чинників, що впливають на науково-дослідницьку діяльність студентів-іноземців.

Література

1. Багачук, А. В. Научно-образовательная среда педагогического вуза как условие формирования готовности будущих учителей к исследовательской деятельности / А. В. Багачук // Вестник Томск. гос. пед. ун-та. — 2012. — Вып. 2 (117). — С.58–61.
2. Баймухамбетова, Б. Ш. Формирование готовности магистров к исследовательской деятельности : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08 / Б.Ш. Баймухамбетова [Челябинский государственный педагогический университет]. — Челябинск, 2011. — 31 с.
3. Большой психологический словарь / сост.и общ ред. Б. Мещеряков, В. Зинченко. — СПб. : прайм-ЕВРОЗНАК, 2003 г. — 672 с.
4. Большой толковый психологический словарь : пер. с англ. Е. Чеботаревой. — М.: Вече, АСТ, 2003. — 1150 с.
5. Всемирная энциклопедия: Философия / гл. науч. ред. А. А. Грицанов. — Москва : АСТ, Мн.: Харвест, Современный литератор, 2001. — 1312 с.
6. Горшкова, О. О. Деятельностный подход к построению системы подготовки

будущих инженеров к исследовательской деятельности / О.О. Горшкова // Фундаментальные исследования. — 2012. — № 3. — С. 25–28.

7. Колонова, Ю.А. Метод проектов — первоначальный этап научно-исследовательской деятельности студентов неязыкового вуза на основе изучения иностранного языка / Ю. А. Колонова // Вісник СевДТУ. — Вип. 96: Педагогіка : зб.наук.пр. — Севастополь : Вид-во СевНТУ, 2009. — С. 104–106.

8. Кузнецова, И. Е. Проблема формирования навыков научно-исследовательской деятельности студентов вузов (к постановке проблемы) / И.Е. Кузнецова // Вестник Югорск. гос. ун-та. — 2006. — Вып. 5. — С. 74–78.

9. Лукашенко, С. Н. Развитие исследовательской компетентности студентов вуза в условиях многоуровневой подготовки специалистов / С. Н. Лукашенко // Вестник ТГПУ. — 2011. — Вып. 2 (104). — С. 100–104.

10. Новая философская энциклопедия. Т. 1: А — Д. / Ин-т философии Рос. акад. наук ; гл. ред. В. С. Стёпин. — 2-е изд., испр. и доп. — М. : Мысль, 2010. — 741 с.

11. Новая философская энциклопедия : 4 т. / Ин-т философии РАН, Нац. общ.-науч. фонд. — М. : Мысль, 2010 — 744 с.

12. Новейший философский словарь / сост. и гл. науч. ред. А. А. Грицанов. — 3-е изд., испр. — Мн. : Книжный Дом, 2003. — 1280 с.

13. Педагогический энциклопедический словарь / гл. ред. Б. М. Бим-Бад. — М. : Большая рос. энцикл., 2002. — 528 с.

14. Прошкін, В. В. Основні підходи до визначення поняття «науково-дослідна робота студентів» / В. В. Прошкін // Наук. скарбниця Донеччини. — 2009. — № 2 (5). — С.114–117.

15. Психологічна енциклопедія / авт.-упоряд. О. М. Степанов. — К. : Академвидав, 2006. — 424 с.

16. Свиридова, В.С. Научно-исследовательская работа студентов педагогического колледжа как средство формирования их готовности к педагогической деятельности : дис.. ... канд. пед. наук / В. С. Свиридова. — Кемерово, 2002. — 262 с.

17. Семёнова, Г.М. Формирование исследовательской компетентности в обучении математике студентов технических вузов / Г. М. Семёнова // Ярославль-ский педагогический вестник. — 2011. — № 1. — Т. II. — С. 163–167.

18. Словарь-справочник по педагогике / авт.-сост. В. А. Мижериков ; под общ. ред. П. И. Пидкасистого. — М. : ТЦ Сфера, 2004. — 448 с.

19. Современный философский словарь / под ред. проф. В. Е. Кемерова. — М. : Одиссей, 1996 г. — 608 с.

20. Социологический энциклопедический словарь. На русском, английском, немецком, французском и чешском языках / ред.-координатор акад. РАН Г. В. Осипов. — М. : Изд-во НОРМА, 2000. — 488 с.

21. Тархан, Л.З. Дидактическая компетентность инженера-педагога: теоретические и методические аспекты : монография / Л. З. Тархан. — Симферополь : КРП Изд-во «Крымиздатпедгиз», 2008. — 424 с.

22. Тушева, В. В. Формування науково-дослідницької культури студентів педагогічних ВНЗ у процесі професійної підготовки / В. В. Тушева // Горизонти образования. — 2012. — № 1(34). — С. 34–41.

23. Федина, О. В. Формирование исследовательских компетенций студентов-физиков в рамках лабораторного практикума по курсу общей физики : автореф. дис. ... канд. пед. наук. — Рязань, 2011. — 30 с.

24. Философский словарь / авт.-сост. И.В. Андрущенко, О.А. Вусатюк, С.В. Линецкий, А. В. Шуба. — К. : А.С.К., 2006. — 1055 с.

25.05.2014